

Recenzja

Patologia mowy. Red. nauk. Zbigniew Tarkowski Harmonia Universalis, Gdańsk 2017, 477 stron

We wprowadzeniu Zbigniew Tarkowski i Jolanta Góral-Półrola omawiają przedmiot i zakres patologii mowy, działy patologii mowy i jej specjalizacje oraz różnice między patologią mowy a logopedią. Autorzy definiują patologię mowy jako samodzielną dyscyplinę naukową i praktyczną, zajmującą się osobami z zaburzeniami mowy w różnym wieku. Proponują, aby odejść od nazw „logopedia” i „logopeda”, a przyjąć określenia „patologia mowy” i „patolog”. Tłumaczą, że patolog kojarzy się ze znawcą, natomiast logopeda – z wykonawcą. Wyjaśniają, jak jest pojmowana istota zaburzeń mowy (objaw, wada, zaburzenie, choroba, niepełnosprawność) oraz przedstawiają ich ujęcie strukturalno-systemowe oraz komunikacyjne. Podają też zarys diagnozy i terapii w podejściu systemowym oraz piszą o rynku i marketingu usług świadczonych przez patologa mowy.

Ta obszerna monografia została podzielona na cztery części: I *Afazjologia*, II *Balbutologia*, III *Logopedia rozwojowa*, IV *Terapia*, w skład których wchodzi dziewiętnaście rozdziałów. Oto ich autorzy oraz tytuły: 1. Beata Daniluk *Afazja*; 2. Zbigniew Tarkowski, Agnieszka Okraśńska *Dyzartria*; 3. Ewa Humeniuk *Zaburzenia mowy w podeszłym wieku*; 4. Zbigniew Tarkowski *Jąkanie*; 5. Zbigniew Tarkowski *Mutyzm psychogeny*; 6. Zbigniew Tarkowski, Jolanta Góral-Półrola, Isabella Reichel *Mowa bezładna*; 7. Zbigniew Tarkowski, Ewa Humeniuk, Jolanta Dunaj-Tarkowska *Porozumiewanie się z osobami chorymi psychicznie w instytucjach totalnych*; 8. Zbigniew Tarkowski *Prosty opóźniony rozwój mowy*; 9. Iwona Loewe *Kontekst kulturowy bilingwizmu a językowy obraz świata*; 10. Zbigniew Tarkowski, Hanna Protas *Zaburzenia mowy towarzyszące upośledzeniu umysłowemu*; 11. Małgorzata Młynarska, Tomasz Smereka *Zaburzenia mowy w autyzmie*; 12. Aneta R. Borkowska *Zaburzenia językowe w nadpobudliwości psychoruchowej*; 13. Jolanta Góral-Półrola, Monika Romaniec *Zaburzenia mowy u osób z uszkodzonym narządem słuchu*; 14. Grażyna Krasowicz-Kupis *Zaburzenia mowy towarzyszące dysleksji*; 15. Monika Łuszczuk *Zaburzenia zgryzu, czynności prymarnych*

a zaburzenia artykulacji; 16. Hanna Protas, Agnieszka Okraśńska *Zaburzenia artykulacji*; 17. Dariusz Pawlak, Tomasz Kamiński *Farmakoterapia zaburzeń mowy*; 18. Włodzimierz Piątkowski, Zbigniew Tarkowski *Leczenie niemedyczne*; 19. Ewa Humeniuk, Zbigniew Tarkowski *Psychoterapia osób z zaburzeniami mowy*.

Daniluk przedstawia historię terminu „afazja”, wyjaśnia patomechanizm, przyczyny tego zaburzenia oraz podaje klasyfikacje kliniczno-neuropsychologiczne i neurolingwistyczne (afazje płynne, afazje niepłynne, afazja dziecięca). Badaczka omawia również procedurę diagnozy zawierającą ocenę lingwistyczną, neuropsychologiczną, pragmatyczną. Dzieli się swoimi doświadczeniem klinicznym oraz podaje literaturę niezbędną przy zaplanowaniu terapii pacjenta z afazją.

Tarkowski i Okraśńska przedstawiają dyzartrię w ujęciu systemowym. Tekst ma przejrzystą konstrukcję, co jest jego niewątpliwym atutem. Autorzy zebrali najistotniejsze informacje dotyczące dyzartrii i przedstawili je w zwięzły i przystępny sposób. Każdy szukający informacji na temat tego zaburzenia znajdzie w rozdziale odpowiedzi na nurtujące go pytania.

Szczególnie bliski wielu czytelnikom ze względów osobistych będzie pewnie rozdział poświęcony zaburzeniom mowy w podeszłym wieku. Humeniuk zwraca uwagę, że to, co może się wydawać dziwactwem, jest często objawem demencji. Autorka wyjaśnia zjawiska dotyczące podeszłego wieku – zmiany w procesach poznawczych i intelektualnych, fizjologiczne zmiany w mowie i języku osób starszych, zaburzenia mowy w wybranych chorobach układu nerwowego oraz trudności, jakie możemy napotkać w komunikacji z osobą starszą.

Tarkowski przedstawia jąkanie w ujęciu systemowym. Omawia jego czynniki lingwistyczne, biologiczne, psychologiczne i społeczne oraz powiązania między nimi. Przedstawia etapy i metody diagnozowania osób jękających się, w tym znormalizowane skale, a także dwa zasadnicze podejścia terapeutyczne, określone jako jednoczynnikowe i wieloczynnikowe. Podsumowuje ponadto wyniki badań nad efektywnością terapii jąkania.

Opisując mutyzm psychogeny, Tarkowski słusznie zauważa, że brak jasnych kryteriów odróżniających to zaburzenie od nieśmiałości, fobii szkolnej i przed-szkolnej, bierności i opóźnionego rozwoju mowy, co prowadzi do częstych błędów diagnostycznych i zawyżania statystyk. Autor polemizuje z tymi, którzy główną przyczynę mutyzmu wybiórczego upatrują w lęku. Jego zdaniem jest to nadmierne uproszczenie wieloczynnikowej etiologii tego „modnego” ostatnio zaburzenia.

Tarkowski, Góral-Półtola i Reichel podjęli się trudnego zadania przybliżenia tematyki gielkotu (mowy bezładnej), który nadal budzi wiele wątpliwości oraz jest wyzwaniem nawet dla doświadczonych terapeutów. Badacze przedstawiają istotę, symptomatologię, etiologię tego zaburzenia oraz podają model jego diagnozy i terapii.

Jeszcze trudniejszym i rzadko podejmowanym zagadnieniem jest porozumiewanie się z osobami chorymi psychicznie w instytucjach totalnych. Poświęcony mu rozdział jest tym ciekawszy, że autorzy – Tarkowski, Humeniuk – analizują

wypowiedzi mieszkańców domu pomocy społecznej oraz podają zasady komunikowania się z nimi.

Tarkowski pisze o opóźnionym rozwoju mowy w ujęciu systemowym. Twierdzi, że SLI to nic innego jak dobrze już rozpoznany prosty niedorozwój języka. Podaje różne metody oceny rozwoju językowego (analiza próbek mowy, wywiad, znormalizowane testy), a także metody jego stymulacji.

Loewe porusza kwestię kontekstu kulturowego bilingwizmu. Już od kilku lat możemy obserwować wzrastające zainteresowanie nie tylko wielojęzycznością, ale także towarzyszącą jej wielokulturowością. Autorka omawia przykład bilingwizmu w granicach jednego kraju, co może szczególnie zainteresować osoby pochodzące z regionów cechujących się w wymiarze kulturowym silną tożsamością zbiorową, na którą składa się m.in. funkcjonowanie nie w jednej, ale w dwóch rzeczywistościach językowych – języka narodowego oraz gwary.

Większość logopedów spotyka na swojej drodze zawodowej osoby z niepełnosprawnością intelektualną, dlatego rozdział poświęcony towarzyszącym jej zaburzeniom mowy polecam szczególnie, zwłaszcza początkującym specjalistom. Tarkowski i Protas wyjaśniają, czym jest upośledzenie umysłowe (sama opowiadam się jednak za stosowaniem określenia „niepełnosprawność intelektualna”), jaka jest jego struktura oraz zaburzenia sprzężone. To, co najcenniejsze dla logopedów, to dokładny opis stymulacji mowy oraz pracy z rodziną.

Młynarska i Smereka omawiają zaburzenia mowy towarzyszące autyzmowi. Szczególną uwagę poświęcają teorii umysłu (o której coraz głośniej w Polsce) oraz metodzie Dyna-Lingua M.S. Zaletą tekstu są opisy przypadków i zastosowanej terapii, które mogą zainspirować terapeutów do bliższego zaznajomienia się z założeniami tej metody.

Interesujący i potrzebny rozdział autorstwa Borkowskiej jest poświęcony zaburzeniom mowy u dzieci z nadpobudliwością psychoruchową, która nie jest częstym tematem opracowań naukowych. Autorka omawia wpływ objawów nadpobudliwości na funkcjonowanie językowe i komunikacyjne oraz przedstawia proces diagnozy i terapii.

Zaburzenia mowy u osób z uszkodzonym narządem słuchu przedstawiają Góral-Półrola i Romaniec. W rozdziale, podobnie jak w poprzednich, możemy znaleźć wskazówki, jak trafnie postawić diagnozę oraz zaprogramować terapię.

Dysleksja w powszechnej opinii to specyficzne zaburzenie uczenia się, a więc dotyczące dzieci w wieku szkolnym, jednak zależności między rozwojem mowy i języka a umiejętnością czytania i pisania ujawniają się już w okresie wczesnego dzieciństwa. Krasowicz-Kupis omawia zaburzenia mowy towarzyszące dysleksji (również zaburzenia będące symptomem ryzyka dysleksji). Badaczka dokonuje szczegółowej analizy związku między SLI a dysleksją oraz, co najcenniejsze, wskazuje możliwe konsekwencje tych związków dla procesu diagnostyczno-terapeutycznego.

Monika Łuszczuk dokonuje syntezy wpływu zaburzeń zgryzu i czynności prymarnych na zaburzenia artykulacji. Jest to kwestia dość oczywista dla każ-

dego logopedy, ale trudno znaleźć artykuł, który w tak uporządkowany sposób przedstawiałby informacje na ten temat.

Protas i Okraśńska wyjaśniają, czym są zaburzenia artykulacji, oraz przywołują znane klasyfikacje. Badaczki opisują także proces diagnozy, prezentują wybrane metody postępowania diagnostycznego, jak również metody terapeutyczne. Rozdział ten stanowi podsumowanie dotychczasowych ustaleń w zakresie zaburzeń artykulacji.

Farmakoterapia zaburzeń mowy budzi kontrowersje, m.in. dlatego, że brakuje leków o udowodnionej skuteczności, co potwierdzają Pawlak i Kamiński. Leki te są stosowane jako środki wspomagające w terapii jąkania, afazji, nadpobudliwości psychoruchowej, autyzmu oraz w leczeniu zaburzeń mowy o etiologii neurodegeneracyjnej. Na razie jednak, jak podają autorzy, nie można wskazać leku na konkretne zaburzenie mowy.

Piątkowski i Tarkowski wyjaśniają aspekty prawne i socjologiczne leczenia niemedycznego oraz problemy regulacji prawnych tych oddziaływań. Wyjaśniają również, czym jest zooterapia, na czym polegał fenomen Kaszpirowskiego i jak wyplatanie koszyków przyczynia się do złagodzenia jąkania. Autorzy prezentują niezwykle potrzebne zdroworozsądkowe podejście do coraz powszechniejszych propozycji terapii, które nie mają podstaw naukowych.

W rozdziale ostatnim Tarkowski i Humeniuk przedstawiają różne szkoły i metody psychoterapii, które są wykorzystywane w kompleksowej terapii osób z zaburzeniami mowy.

Recenzowana praca to pierwsza polska monografia poświęcona patologii mowy napisana przez interdyscyplinarny zespół w duchu skłaniającym do dyskusji. W mojej ocenie jest to obowiązkowa lektura dla logopedy, psychologa, lekarza oraz każdego, któremu bliskie są problemy osób z zaburzeniami mowy.

Dorota Wiewióra

